

Original Article

The Lis pendens Doctrine in Private International Law in Iran with a Comparative Study in the Roman-German Legal System

Ali Soleimani Andarvar¹ , seyed Hasan Hosseini Moghadam^{*2} , Mohammad Alamzade³

¹ PhD Student in Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

² Assistant Prof. Faculty of Law and Political Science at University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

³ Assistant Professor, Department of Private Law, Faculty of Law, Qaemshahr Branch, Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran.

[20.1001.1.24237566.1401.6.2.4.3](https://doi.org/10.22080/LPS.2022.23785.1352)

[10.22080/LPS.2022.23785.1352](https://doi.org/10.22080/LPS.2022.23785.1352)

Received:

June 21, 2022

Accepted:

September 23, 2022

Available online:

November 27, 2022

Keywords:

Parallel proceedings, Lis pendens, International lawsuit, Iranian law, Roman-German Legal System

Abstract

The Lis Pendens doctrine has been recognized as a means of preventing parallel proceedings in private international law in most Roman-German countries. In Iranian law, this doctrine was accepted as one of the objections and obstacles to proceedings in domestic lawsuits according to paragraph 2 of Article 84 of the Code of Civil Procedure. However, in an international lawsuit explicitly under Article 971 of the Civil Code, the same lawsuit in a foreign court does not remove the jurisdiction of the Iranian court. This approach, which is based on the doctrine of national sovereignty and disregard for the principle of Comity for the action of the foreign court, has provoked criticism from some legal scholars. However, recognizing this doctrine in the private international law of countries can increase legal certainty, reduce trade and litigation costs, provide more confidence in international investment, and ultimately administer justice. Therefore, the aim of this study is to examine the approach of Roman-German legal systems, including the laws of France, Switzerland, and Italy. In this article, the possibility, conditions, and effects of accepting the Lis Pendens doctrine in private international law of Iran is explored, that will take a step towards the legal development of the country. These studies showed that in Iranian law, implementing legal and economic necessities require Lis pendens doctrine in international litigation under certain conditions. An Iranian court is allowed to take a step towards the legal development of the country by implementing Lis Pendens doctrine. The Iranian court is allowed to close the case in favor of the jurisdiction of the foreign court until the final verdict is clarified.

***Corresponding Author:** seyed Hasan Hosseini Moghadam

Address: Assistant Prof. Faculty of Law and Political Science at University of Mazandaran, Babolsar, Iran. **Email:** s.h.hoseinimoghadam@umz.ac.ir

Extended abstract

1. Introduction

International trade and international investment are growing rapidly. This has led to the commercial activity of legal persons in other countries. Despite the positive results of this business, inevitable negative results including the possibility of a lawsuit in one jurisdiction or two or more countries, and legal dispute have increased. A lawsuit in two or more countries occurs when different relevant factors are considered instead of one factor to determine the jurisdiction of the courts to hear a particular lawsuit, and as a result, each party files its lawsuit in different countries (Seljuqi, 1399), which results in parallel proceedings. The problem of parallel proceedings can also arise between the courts of one country, between the courts of different countries, between arbitrators or arbitral tribunals, or between courts and arbitrators (Janeckova, 2107). The negative consequences of such a thing, on the one hand, cause a waste of time and impose a lot of costs on the litigants and the court, and on the other hand, can even pose a serious threat to the administration of justice by issuing contradictory verdicts (Calamita, 2006). Thus, in order to prevent parallel proceedings, two doctrines of "Forum non competence" in the common law system and "Lis pendens" in the Roman-German legal system are provided in the legal systems of the world.

In Iranian law, according to paragraph 2 of Article 84 of the Code of Civil Procedure, the legislator prevents repeated lawsuits by accepting the doctrine of the matter in domestic lawsuits. However, it does not accept the possibility of raising such an objection in international lawsuits, and in the second part of Article 971 of the Civil

Code, it explicitly states: "... the same lawsuit in a foreign court will not remove the jurisdiction of the Iranian court.". Most Roman-German countries, on the other hand, have accepted the doctrine in their private international law under certain conditions. Therefore, the purpose of this recent study is to investigate the possibility of designing, conditions and effects of the Lis pendens doctrine in Iranian law through a comparative study. Therefore, in this study, after examining the means of preventing parallel proceedings in the world legal systems and the Lis pendens doctrine of private international law in the Roman-German countries, finally the Lis Pendens doctrine of private international law in Iran was studied.

2. Methods

Most Romano-Germanic countries, contrary to Iran's private international law, have accepted the Lis Pendens doctrine in their private international law under certain conditions. Therefore, the recent study compares the approach of the Roman-German legal systems, including the laws of France, Switzerland and Italy with the Lis Pendens doctrine, and evaluates the possibility of its design, conditions and effects in Iranian law.

3. Findings

This research showed that in the legal systems of most Roman-German countries, the Lis Pendens doctrine has been proposed in order to prevent parallel proceedings that impose a serious threat to the administration of justice. In this doctrine, contrary to the doctrine of Forum non competence, the criterion is "trial time", which leads to an increase in the predictability and efficiency of the courts. In Iranian private international law, Article 971 of the Civil Code, which has

been in force for almost a century, does not explicitly state that the same lawsuit has been filed in a foreign court, which does not invalidate the Iranian court; Because in the past, accepting the doctrine raised in international lawsuits due to the principle of national sovereignty and their independence, was considered expedient. In the regulations of most Roman-German countries, including the jurisprudence of France, Italy and Switzerland, this doctrine is based on the principle of Comity for the action of the foreign court. Also, the administration of justice is done by preventing parallel proceedings that waste the time and money on both parties and Imposition of unnecessary liability on the courts.

4. Conclusion

The results show that due to the prevalence of legal and economic necessities, there is no choice but to accept the Lis Pendens doctrine of Iranian international law, such as the laws of France, Switzerland and Italy. Therefore, by amending Article 971 of the Civil Code, it must be brought closer and harmonized with international requirements. Of course, creating a balance between the principle of national sovereignty and mutual respect requires the recognition of this doctrine in Iran's private international law, like other Roman-German law to be conditional. Therefore, it is suggested that the legislator in the next amendment to the Code of Civil Procedure, stipulates in

one article by removing the second part of Article 971 of the Civil Law: "If a lawsuit between the same parties in a court of another country has already been filed and is pending, or if it is not the same lawsuit, a lawsuit that is fully related to the plaintiff's claim, the Iranian court should suspend the hearing, provided that the matter is not within the exclusive jurisdiction of the Iranian court and the foreign court issues a recognizable and enforceable sentence within a reasonable time. 1- If after the seizure, the foreign court rejects its jurisdiction or the foreign sentence is not enforceable and identifiable according to Iranian law, the request of either party will continue. 2- In the event that an enforceable sentence is issued and identified by a foreign court, the domestic court must issue a rejection of the lawsuit."

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the persons for scientific consulting in this paper.

علمی پژوهشی

دکترین امر مطروحه در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران با مطالعه تطبیقی در نظام حقوقی رومی - ژرمنی

علی سلیمانی اندرور^۱ ID، سیدحسن حسینی مقدم^۲ ID*، محمد عالم زاده^۳ ID

^۱ دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
^۲ استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
^۳ استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران.

 [20.1001.1.24237566.1401.6.2.4.3](https://doi.org/10.22080/LPS.2022.23785.1352)

 [10.22080/LPS.2022.23785.1352](https://doi.org/10.22080/LPS.2022.23785.1352)

چکیده

دکترین امر مطروحه به عنوان یکی از ابزارهای پیشگیری از دادرسی موازی در حقوق بین‌الملل خصوصی اغلب کشورهای رومی-ژرمنی شناسایی شده است. در حقوق ایران نیز در دعوی داخلی این دکترین به موجب بند ۲ ماده ۸۴ قانون آیین دادرسی مدنی به عنوان یکی از ایرادات و موانع رسیدگی پذیرفته شده است. با این وجود، در دعوی بین‌المللی به صراحت ماده ۹۷۱ قانون مدنی، مطرح بودن همان دعوی در محکمه خارجی رافع صلاحیت محکمه ایرانی نیست. این رویکرد که مبتنی بر دکترین حاکمیت ملی و عدم توجه به احترام متقابل به عمل محکمه خارجی است، انتقاد برخی از علمای علم حقوق را برانگیخته است. با این وجود، شناسایی دکترین مذکور در حقوق بین‌الملل خصوصی کشورها می‌تواند موجب افزایش اطمینان حقوقی، کاهش هزینه‌های تجاری و دادخواهی، ارائه اطمینان بیشتر در سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی و در نهایت اجرای عدالت گردد. از این رو، هدف پژوهش حاضر آن است که با بررسی رویکرد نظام‌های حقوقی رومی-ژرمنی، از جمله حقوق فرانسه، سوئیس و ایتالیا، امکان طرح، شرایط و آثار پذیرش دکترین امر مطروحه را در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران واکاوی کند تا با تطبیق آن گامی در راه توسعه حقوقی کشور بر دارد. این بررسی‌ها نشان داد که در حقوق ایران، ضرورت‌های حقوقی و اقتصادی ایجاب می‌کند که دکترین امر مطروحه در دعوی بین‌المللی تحت برخی از شرایط مورد شناسایی قرار گیرد و به محکمه ایرانی اجازه داده شود تا دعوی را به نفع صلاحیت محکمه خارجی تا روشن شدن حکم قطعی متوقف نماید.

تاریخ دریافت:

۳۱ خرداد ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۱ مهر ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:

۶ آبان ۱۴۰۱

کلیدواژه‌ها:

دادرسی موازی، امر مطروحه، دعوی بین‌المللی، حقوق ایران، نظام حقوقی رومی-ژرمنی

* نویسنده مسئول: سیدحسن حسینی مقدم

آدرس: استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم

سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

ایمیل: h.hoseinimoghadam@umz.ac.ir

۱ مقدمه

و در قسمت دوم ماده ۹۷۱ ق.م. صریحاً مقرر می‌دارد: «... مطرح بودن همان دعوی در محکمه اجنبی رافع صلاحیت محکمه ایرانی نخواهد بود». بنابراین صرف صلاحیت‌دار بودن محکمه خارجی موجب آن نمی‌شود که دادگاه داخلی صلاحیت خود را رها کند (شریعت باقری، ۱۳۹۶: ۱۷۴). این در حالی است که اکثر کشورهای رومی- ژرمنی تحت شرایطی دکتترین امر مطروحه را در حقوق بین‌الملل خصوصی خود مورد پذیرش قرار داده‌اند. بنابراین هدف مطالعه اخیر آن است که با بررسی تطبیقی رویکرد نظام‌های حقوقی رومی- ژرمنی به دکتترین امر مطروحه، امکان طرح، شرایط و آثار آن را در حقوق ایران مورد ارزیابی قرار دهد. از این رو در این پژوهش، پس از بررسی ابزارهای پیشگیری از دکتترین امر مطروحه در نظام‌های حقوقی دنیا و دکتترین امر مطروحه در حقوق بین‌الملل خصوصی کشورهای رومی- ژرمنی، در نهایت دکتترین امر مطروحه در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

۲ ابزارهای منع داکتینی موازی در حقوق بین‌الملل خصوصی

در نظام‌های حقوقی دنیا به منظور جلوگیری از داکتینی موازی^۱، دو دکتترین «دادگاه نامناسب»^۲ و «ایراد امر مطروحه»^۳ ارائه شده است که در این قسمت هر یک به طور جداگانه مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

۲٫۱ دکتترین دادگاه نامناسب

در کشورهای تابع نظام حقوقی کامن‌لا، ابزاری که به منظور جلوگیری از رسیدگی همزمان دو یا چند دادگاه بدان استناد شده و به دادگاه اختیار می‌دهد که از اعمال صلاحیت در خصوص پرونده‌ای خودداری نماید، نظریه‌ای تحت عنوان «دکتترین دادگاه نامناسب» است. این دکتترین توسط حقوق

امروزه تجارت بین‌الملل در بالاترین سطح خود قرار دارد و سرمایه‌گذارهای بین‌المللی به سرعت در حال افزایش است. این امر موجب فعالیت تجاری اشخاص حقیقی و حقوقی در کشورهای دیگر شده است. با وجود پدیدار شدن نتایج مثبت ناشی از این تجارت، معاملات منفی اجتناب ناپذیری، همچون مناقشات حقوقی افزایش یافته است که از جمله‌ی آن امکان طرح یک دعوا در یک حوزه قضایی یا دو یا چند کشور است. طرح یک دعوی در دو یا چند کشور هنگامی رخ می‌دهد که برای تعیین صلاحیت دادگاه‌ها در رسیدگی به دعوی معین، به جای یک عامل، عامل‌های ربط مختلف در نظر گرفته شود و در نتیجه هر طرف، دعوی خود را در کشورهای مختلف طرح نماید (سلجوقی، ۱۳۹۹: ۴۹۶) که نتیجه‌ی آن رسیدگی‌های موازی است. مشکل رسیدگی‌های موازی می‌تواند بین دادگاه‌های یک کشور، بین دادگاه‌های کشورهای مختلف، بین داوران یا دیوان‌های داوری یا بین دادگاه‌ها و داوران نیز به وجود آید (Janecková, 2017: 291). پیامدهای منفی چنین امری از یک سوء، موجب ائتلاف وقت و تحمیل هزینه‌ی بسیار بر اصحاب دعوا و مرجع رسیدگی می‌گردد و از سوی دیگر، حتی می‌تواند با صدور احکام متناقض، اجرای عدالت را با تهدید جدی مواجه کند (Calamita, 2006: 610). از این رو، به منظور جلوگیری از رسیدگی‌های موازی، دو دکتترین «دادگاه نامناسب» در نظام حقوقی کامن‌لا و «ایراد امر مطروحه» در نظام حقوقی رومی- ژرمنی پیش‌بینی شده است.

در حقوق ایران، مقنن با پذیرش دکتترین امر مطروحه در دعاوی داخلی به موجب بند ۲ ماده‌ی ۸۴ ق.آ.د.م، مانع طرح دعوی مکرر می‌گردد. با این وجود، امکان طرح چنین ایرادی را در دعاوی بین‌المللی بر خلاف نظام‌های حقوقی رومی- ژرمنی، از جمله حقوق فرانسه، سوئیس و ایتالیا نمی‌پذیرد

³ Lis alibi pendens/ Lis pendens

¹ Parallel proceedings

² Forum non competence

زمانی متناسب و در دسترس تلقی می‌گردد که خواننده تابع قواعد صلاحیت شخصی آن محکمه بوده و هیچ مانع شکلی دیگری، همچون مهلت قانونی برای رسیدگی به دعوا وجود نداشته باشد (Heiser, 2010: 1017-1018). در صورت وجود دادگاه جایگزین مناسب، آنگاه دادگاه باید بین انواع منافع خصوصی و عمومی تعادل ایجاد نماید و به اقتضای آن از خود رد صلاحیت نماید. با توجه به رای دادگاه در دعوی ۱۹۴۷، معیارهای منافع خصوصی عبارت است از؛ سهولت نسبی در دسترسی به ادله و حضور شهود، سهولت دسترسی به دادگاه انتخاب شده توسط خواهان و هر آنچه که در سرعت، سهولت و ارزان بودن دادرسی موثر است. معیارهای منافع عمومی نیز شامل مشکلات ناشی از تراکم کار دادگاه‌ها، وجود مجموعه از قوانین متعدد که به طور بالقوه موجب سردرگم شدن هیئت منصفه شود و ... می باشد^۳ (Fawcett, 1995: 406).

در حقوق انگلیس، دکتترین دادگاه نامناسب پس از دعوی موسوم به اسپیلیادا^۴ به طور کامل در حقوق انگلیس تصویب شد و مجلس اعیان انگلیس بیان داشت که دکتترین مربوطه برای تعیین صلاحیت محکمه در انگلیس به طور مقتضی اعمال گردد. در این دعوی، محکمه اشعار می‌دارد که صرفاً خواننده می‌تواند از دادگاه بخواهد تا صلاحیت خود را برای توقیف رسیدگی به دلیل دکتترین دادگاه نامناسب، اعمال نماید (Reed, 2000: 86). مضاف بر این، این دکتترین طبق حکم مذکور تنها در صورت وجود دادگاه صلاحیت‌دار دیگر که به طور مناسب‌تری منافع همه طرفین را تامین کند و موجب حصول عدالت گردد، پذیرفته می‌شود. از این رو، برخی معتقدند که تحقق این معیارها دشوار می‌باشد و بعید است که محکمه یک دعوا را بدین جهت رد نماید. علاوه بر این، دکتترین دادگاه نامناسب به عنوان یک دکتترین مناسب تفسیر می‌شود، نه دکتترین تسهیلات. لیکن دکتترین مربوطه صرفاً به

کشورهای تابع نظام حقوقی کامن‌لا (همچون آمریکا، بریتانیا، ایرلند، نیوزیلند، کانادا و استرالیا)، تصویب و توسعه داده شده است (Fawcett, 1995: 82). این دکتترین، تاثیر بسیاری در خاتمه صلاحیت دادگاه در کشورهای تابع این نظام دارد (Zhenjie, 2001: 144).

در واقع دکتترین دادگاه نامناسب به دادگاه اجازه می‌دهد تا در خصوص دعوایی، بر این اساس که در خارج از کشور دادگاه مناسبی برای دادرسی وجود دارد یا اینکه دادگاه محلی نامناسب است، از خود رد صلاحیت نماید؛ اگرچه صلاحیت شخصی برای رسیدگی به دعوی مربوطه را داشته و محل دادرسی نیز مناسب باشد (Bickel, 1949: 12). به عبارت دیگر، استناد طرف دعوا به دکتترین مربوطه، به معنای عدم صلاحیت دادگاه طرف ایراد نیست، بلکه ایرادکننده مدعی است که دادگاه صالح دیگری وجود دارد که برای رسیدگی به آن دعوا در جایگاه مناسب‌تری قرار دارد (Heiser, 2010: 1071). با این وجود، مقایسه استفاده از دکتترین دادگاه نامناسب در کشورهای تابع نظام کامن‌لا نشان می‌دهد که با وجود شباهت‌ها، تفاوت‌های اساسی بین آن‌ها وجود دارد؛ به نحوی که هیچ نظریه واحدی در خصوص دکتترین مذکور قابل اعمال نمی‌باشد (Zhenjie, 2001: 154).

در حقوق آمریکا، دکتترین دادگاه نامناسب برای نخستین بار در رای دادگاه عالی فدرال در دعوی بین شرکت نفت خلیج با یکی از اشخاص ساکن ویرجینیا در سال ۱۹۴۷^۱، به رسمیت شناخته شده است. این دکتترین در حقوق آمریکا ممکن است توسط خواننده یا خود دادگاه راساً مورد استناد قرار گیرد^۲ (Braunreuther, 1978: 637-639). در اعمال دکتترین دادگاه نامناسب، نخست محکمه باید تعیین نماید که آیا دادگاه جایگزین مناسبی در دسترس وجود دارد یا خیر. به طور کلی، یک محکمه

³ www.law.cornell.edu/wex/frum-non-coveniens/last visited 2021/7/12

⁴ Spiliada Maritime V. Consulex AC 460,476 (1987)

¹ Gulf Oil Corp. V. Gilbert 330 u.s. 501,404 (1947)

² Sua Sponte

تنها باید محکمه‌ی نخست به رسیدگی خود ادامه دهد. از این رو، دکترین امر مطروحه از «دادگاه مطلوب»^۳ حمایت می‌کند؛ شخصی که دعوی را به عنوان شخص نخست طرح می‌کند، طبیعتاً محکمه‌ای را انتخاب می‌نماید که تصور می‌کند دعوی وی می‌تواند به شکل مطلوب‌تری ارائه شود و قاعده‌ی امر مطروحه نیز مانع اقدام متفاوت شخص دیگر می‌گردد (Walker, 2000: 167-168; Pailli, 2013: 3). از سوی دیگر، بر خلاف دکترین دادگاه نامناسب که به محکمه اختیار رد دعوی را با توجه به صلاحیت خود در هر پرونده‌ای به صورت موردی می‌دهد و از طریق تجزیه و تحلیل هر دعوا انعطاف پذیر عمل می‌نماید، ایراد امر مطروحه با صالح دانستن محکمه‌ای که نخست وارد رسیدگی شده است، قاعده‌ای مطلق را بیان می‌دارد که صلاحیت محکمه تأثیری بر آن ندارد. بنابراین چنانچه خواننده تشخیص دهد که دادگاه نخست رسیدگی کننده به دعوا نامناسب است، دکترین امر مطروحه از آن حمایت نخواهد کرد. در نتیجه این امر می‌تواند بستری باشد برای سوء استفاده خواهان از این دکترین برای طرح دعوی در محکمه کشوری که برای خواننده نامناسب است.

با این وجود، دکترین امر مطروحه با اتکا بر معیار زمان، قاعده‌ای عینی، ساده و قابل اطمینان را ارائه می‌کند (Janecková, 2017: 291-292) که موجب افزایش قابلیت پیش‌بینی، کارایی و یکنواختی دادگاه‌ها می‌گردد (Li, 2020: 970)؛ چراکه دکترین امر مطروحه دادگاه نخست را مکلف به رسیدگی می‌نماید. از این رو، خواننده به طور منطقی می‌تواند پیش‌بینی نماید که در کدام محکمه ممکن است طرف دعوی قرار گیرد.

دکترین دادگاه نامناسب که عمدتاً یک دکترین کامن‌لایی محسوب می‌گردد، مستلزم وجود رویه قضایی است که بتواند سابقه کافی برای پر کردن خلأهایی که توسط توصیف مبهم از معیارها ایجاد

جهت ایجاد مشقت برای خواننده در جمع‌آوری مدارک، اقامتگاه شاهدان یا هزینه دعوا اعمال نخواهد شد. در واقع این امر نشان می‌دهد که دادگاه‌های انگلیسی، استانداردهای سختگیرانه‌ای را برای اعمال این دکترین اتخاذ نمودند (Li, 2020: 970-971). بنابراین هر چند در حقوق آمریکا و انگلیس به منظور جلوگیری از دادرسی موازی با اعمال دکترین دادگاه نامناسب، صلاحیت تعیین محکمه صالح با دادگاه است، ولی تفاوت‌های میان آن دو در اعمال این دکترین نیز قابل توجه است.

۲،۲ دکترین امر مطروحه

در کشورهای تابع نظام حقوقی رومی-ژرمنی غالباً به عنوان یکی از راه‌های جلوگیری از رسیدگی‌های موازی، دکترین ایراد امر مطروحه پیش‌بینی شده است. هر چند در قوانین ملی و بین‌المللی تعریف یکسانی در خصوص دکترین مذکور وجود ندارد، اما می‌توان آن را یکی از اصول قانون آیین دادرسی مدنی دانست که هدف آن جلوگیری از رسیدگی‌های موازی در دعاوی مشابه (به معنای موضوع مشابه بین طرفین یکسان) است. اصل ایراد امر مطروحه و اعتبار امر قضاوت شده^۱ تجلی از اصل عدم رسیدگی بیش از یک بار به دعوا^۲ است. دکترین مذکور این قاعده را ارائه می‌دهد که صلاحیت رسیدگی به دعوی توسط محکمه‌ای که ابتدا به آن پرداخته است حفظ گردد. بر این اساس، در صورتی که دعوی مشابه‌ای نزد محکمه‌ای متفاوت از محکمه نخست طرح گردد، محکمه دوم باید رسیدگی خود را تا زمانی که صلاحیت محکمه نخست باقی است، متوقف نماید (Janecková, 2017: 291-292).

دکترین ایراد امر مطروحه و دادگاه نامناسب، هر دو برای موقعیت‌هایی پیش‌بینی گردیده‌اند که دعوایی یکسان در محکمه دو یا چند کشور در حال رسیدگی باشد. با این وجود، تفاوت‌هایی نیز میان آن دو وجود دارد. معیار اصلی برای اعمال دکترین امر مطروحه، «زمان رسیدگی» است. بدین معنی که

³ Fourm Shopping

¹ Res iudicata

² Nebis in idem

۳،۱ حقوق فرانسه

در حقوق فرانسه، قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۹۷۵، «ایراد امر مطروحه» را در دعاوی داخلی پذیرفته است و در طی مواد ۱۰۰ الی ۱۰۷، تحت عنوان «ایراد سبق طرح دعوا و ایراد امر مرتبط»^۱ به بررسی احکام آن می‌پردازد. با این وجود، مقررات صریحی در حقوق فرانسه در خصوص پذیرش دکترین مذکور در دعاوی بین‌المللی وجود ندارد. در گذشته محاکم فرانسه، طی آرای متعدد با این استدلال که مرجع برتری برای تنظیم روابط میان مرجع قضایی فرانسه و مرجع قضایی کشورهای دیگر وجود ندارد، رسیدگی هم‌زمان دادگاه خارجی را مانع صلاحیت محاکم فرانسه نمی‌دانستند (سلجوقی، ۱۳۹۹: ۴۹۸-۴۹۹).

با این وجود، دکترین امر مطروحه در رویه قضایی فرانسه پذیرفته شده است. رای که دیوان عالی کشور فرانسه در تاریخ ۵ می ۱۹۶۲ صادر نمود، حکایت از این تکامل دارد. در این رای حکم بر رد ایراد عدم صلاحیت داده شد؛ چرا که، اولاً دعوی نخست در دادگاه فرانسه اقامه شده است و ثانیاً دادگاه فرانسه صلاحیت انحصاری^۲ دارد (صفایی، ۱۳۹۳: ۲۰۹). بنابراین با توجه به مفهوم استدلال مذکور می‌توان بیان داشت، چنانچه دعوی نخست در دادگاه خارجی اقامه شود و در صلاحیت انحصاری دادگاه فرانسه نباشد، ایراد مذکور می‌تواند پذیرفته شود. همچنین دیوان عالی فرانسه در رای مورخ ۲۶ نوامبر ۱۹۷۴ اشعار داشته است که ایراد امر مطروحه به این علت که دعوی در یک دادگاه خارجی صلاحیت‌دار تحت رسیدگی است، قابل پذیرش است. مشروط بر اینکه رای که از آن دادگاه صادر می‌شود در فرانسه قابل شناسایی باشد (Fawcett, 1995: 181).

در حقوق فرانسه، صلاحیت دادگاه خارجی به عنوان اولین شرط و اساسی‌ترین معیار در شناسایی و اجرای احکام خارجی^۳ است (Regan, 1981: 169).

شده است را فراهم نماید. از سوی دیگر، از دیدگاه کشورهای دارای حقوق نوشته، قراردادان مسئولیت شفاف‌سازی بر عهده قضات، بدون مقرر نمودن راهنمایی‌های خاص در متون، امری غیر منطقی است. از این رو، با توجه به زمینه‌های اجتماعی و حقوقی می‌توان نتیجه گرفت که دکترین دادگاه نامناسب برای کشورهای تابع نظام حقوق کامن‌لا و مکان‌هایی که اختلاف عمدتاً از طریق دعوی قضایی فیصله نمی‌یابد، مناسب‌تر است. در حالی که ایراد امر مطروحه در کشورهای دارای حقوق نوشته و مکان‌هایی که حل و فصل دعوا از طریق دعوی قضایی اولویت دارد، مناسب‌تر می‌باشد (Li, 2020: 970-973). بنابراین دکترین امر مطروحه با ارائه معیار «زمان رسیدگی» در تعیین صلاحیت محکمه، بهترین ابزار در پیشگیری از دادرسی موازی در دعاوی بین‌المللی در کشورهای تابع نظام حقوقی رومی-ژرمنی است.

۳ دکترین امر مطروحه در نظام حقوقی کشورهای رومی-ژرمنی

در میان کشورهای تابع نظام حقوقی رومی-ژرمنی، حقوق فرانسه، سوئیس و ایتالیا با وجود ارائه مفهوم یکسان از دکترین امر مطروحه، هر یک پذیرش دکترین امر مطروحه را در حقوق بین‌الملل خصوصی خود مستلزم وجود برخی شرایط نموده‌اند که بررسی و تطبیق آن با حقوق ایران می‌تواند راهکاری را به منظور پذیرش، تبیین شرایط و آثار دکترین امر مطروحه در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران فراهم نماید. از این رو در این قسمت، جایگاه دکترین امر مطروحه در حقوق بین‌الملل خصوصی فرانسه، سوئیس و ایتالیا مورد واکاوی قرار می‌گیرد.

³ Exequatur

¹ Les exceptions de litispendance et de connexité

² Compétence exclusive

می‌نماید. در سال ۱۹۹۶، یک دادگاه سوئیسی ازدواج را فسخ کرد و آنگاه زن از دادگاه فرانسه تقاضای اجرای حکم را نمود. شوهر صلاحیت دادگاه سوئیسی را در مراحل اجرایی فرانسه تنها به علت تابعیت خود به چالش کشید. دادگاه فرانسه بیان داشت که این ایراد بی ارتباط است و بین دادگاه خارجی و دعوی مربوطه ارتباط قابل توجهی وجود دارد (Cuniberti, 2007: 1-2).

دیوان عالی فرانسه در رای اخیر خود که در ۱۹ فوریه ۲۰۱۳ در دعوای بین گروهی از شرکت های فرانسوی و شرکت مریشن صادر نمود، با استناد به اصول رویه قضایی ناشی رای صادر شده در سال ۱۹۷۴، فرض ایراد امر مطروحه در دعوای بین‌المللی را به جهت فقدان صلاحیت انحصاری برای دادگاه فرانسه، فقدان تقلب و ارتباط لازم بین دعوا و محکمه رسیدگی کننده تایید نمود و صدور قرار تعلیق را به شایستگی دادگاه خارجی روا دانسته است.

۳،۲ حقوق سوئیسی

در حقوق سوئیسی، صدور و اجرای دو حکم متضاد در مورد دعوای یکسان در درون یک نظام حقوقی خاص، بر خلاف نظم عمومی است. از این رو، به منظور جلوگیری از چنین وضعیتی، اساساً دو اصل «ایراد امر مطروحه» و «اعتبار امر مختومه» در حقوق سوئیسی پیش‌بینی شده است (McLachlan, 2009: 209). به موجب نظام حقوقی سوئیسی، این دکتترین نه تنها در دعوی داخلی، بلکه در سطح بین‌المللی نیز با رعایت معاهدات بین‌المللی اعمال می‌گردد.

قانون فدرال سوئیسی در حقوق بین‌الملل خصوصی، مصوب ۱۸ دسامبر ۱۹۸۷ در ماده ۹، تحت عنوان «دعوای مطروحه در دادگاه» مقرر می‌دارد: «۱- چنانچه دعوایی با موضوع یکسان، سابقاً بین همان اصحاب دعوی در کشور خارجی در حال

به طور کلی، بر اساس حقوق فرانسه در مواردی که طبق قواعد داخلی صلاحیت در فرانسه، یک دادگاه فرانسوی دارای صلاحیت انحصاری برای رسیدگی به دعوا باشد (مانند دعوای مربوط به اموال غیرمنقولی که در فرانسه واقع شده است)، دادگاه خارجی دیگر صلاحیت رسیدگی و صدور حکم ندارد و دادگاه فرانسه از اجرای آن حکم خودداری می‌نماید (Castel, 1957: 179-181).

در گذشته، دکتترین امر مطروحه در روابط بین‌الملل به ندرت با شرایط پذیرش مطابقت داشته است و مستلزم شناسایی احکام خارجی در فرانسه بود. قانون مدنی فرانسه در دعوای بین‌المللی، طی مواد ۱۴ و ۱۵، صلاحیت استثنایی مبتنی بر تابعیت طرفین دعوا را پذیرفته است و برای تابعیت ارزش بسیاری قائل است. به نحوی که تابعیت فرانسوی طرفین دعوی می‌تواند منجر به صلاحیت انحصاری دادگاه‌های فرانسه در خصوص دعوای خارج از کشور شود. به عبارت دیگر، ماده ۱۵ به خواهان بیگانه اجازه می‌دهد که علیه خوانده فرانسوی در فرانسه اقامه‌ی دعوی کند و رویه قضایی فرانسه از آن چنین نتیجه می‌گیرد که اصولاً صلاحیت دادگاه‌های فرانسه در خصوص دعوای خارج از کشور انحصاری است. پذیرش چنین فرضی صلاحیت دادگاه‌های خارجی را رد و از شناسایی احکام خارجی در فرانسه جلوگیری می‌نماید (Regan, 1981: 198-199).

امروزه، با عضویت فرانسه در کنوانسیون اروپایی و بسیاری از معاهدات دو جانبه، از اعمال استدلال مذکور کاسته شده است. دادگاه عالی فرانسه نیز در ۲۳ می ۲۰۰۶ در حکم موسوم به «prieur»، ماده ۱۵ ق.م. را دیگر مانعی برای صلاحیت دادگاه خارجی و در نتیجه شناسایی احکام خارجی در فرانسه ندانسته است. این امر، به طور قابل توجهی پذیرش دکتترین امر مطروحه را در روابط بین‌الملل گسترش داده است. در این پرونده، یک تبعه فرانسه و مقیم سوئیسی با زنی که متولد و مقیم سوئیسی بود ازدواج

² Federal Act on Private International Law (PILA) of 18 December 1987.

¹ Cass. Civ., 19 February 2013:11-28.846.

حقوق سوئیس مفهومی اغلب یکسان با سایر کشورهای تابع نظام حقوقی رومی- ژرمنی از دکتترین امر مطروحه ارائه می‌دهد. با این وجود، دکتترین مذکور را در روابط بین‌الملل تنها تحت شرایط خاصی مورد پذیرش قرار داده است.

۳،۳ حقوق ایتالیا

ایتالیا یکی از نخستین کشورهایی به شمار می‌آید که یک سیستم کامل تعارض قوانین را در مقررات قانون مدنی ۱۸۶۵ ایتالیا به تصویب رسانده است. لیکن این سیستم برای تأمین نیازهای زندگی بین‌المللی و تجاری امروز بسیار سخت‌گیرانه بود که این امر اصلاحات اساسی را در بعضی از خصوصیات سنتی سیستم ایتالیایی ایجاب می‌نمود (Giardina, 1996: 760). از این رو، قانون جدید حاکم بر حقوق بین‌الملل خصوصی در ایتالیا بر اساس اصلاح سیستم ایتالیایی در حقوق بین‌الملل خصوصی^۲ در ۳۱ می ۱۹۹۵ تصویب شد (Russo & Erains, 2000: 273).

در خصوص ایراد امر مطروحه، ماده ۷ قانون اصلاح سیستم ایتالیایی حقوق بین‌الملل خصوصی، تحت عنوان «دعوی خارجی در حال رسیدگی» مقرر می‌دارد: «۱- در صورتی که در جریان رسیدگی به یک دعوا مشخص گردد که دعوایی سابقاً بین همان طرفین با موضوع و سبب یکسان، نزد محکمه خارجی در حال رسیدگی است و حکم محکمه خارجی در ایتالیا الزام‌آور خواهد بود، دادگاه ایتالیا باید دعوا را تعلیق کند. اگر محکمه خارجی صلاحیت خود را رد نماید یا حکم خارجی توسط قانون ایتالیا قابل شناسایی نباشد، پس از درخواست طرفین ذینفع، دعوا در ایتالیا ادامه می‌یابد. ۲- در حال رسیدگی بودن دعوا در محکمه خارجی توسط قانون کشوری که دعوا باید در آن رسیدگی شود، تعیین می‌گردد. ۳- در طی مراحل قبل از دادرسی، دعوی که شامل حقوق خارجی است، قاضی ایتالیایی

رسیدگی باشد، دادگاه سوئیس باید رسیدگی به آن دعوا را به حالت تعلیق در آورد، مشروط بر این که محکمه خارجی در طی مدت معقول رای که قابل شناسایی در سوئیس است را صادر نماید. ۲- زمانی دعوی در سوئیس مطرح تلقی می‌شود که اولین اقدام لازم برای آغاز رسیدگی انجام شده باشد و برای این منظور اعلامیه‌ای که برای رسیدگی سازشی ارائه می‌شود نیز کافی است. ۳- به محض دریافت رای خارجی قابل شناسایی در سوئیس، دادگاه سوئیسی باید دعوی را رد کند.»

دادگاه عالی فدرال سوئیس اشعار می‌دارد که اصل ایراد امر مطروحه همانند اصل امر قضاوت شده، بخشی از سیاست عمومی است. در نتیجه این اصل باید نسبت به رسیدگی محکمه خارجی که همزمان با داوری سوئیس برگزار می‌شود نیز اعمال گردد (Baker & McKenzie, 2010: 356). محکمه سوئیس باید در هنگام اعمال بند یک ماده ۹ رسیدگی خود را متوقف سازد، مشروط بر اینکه ابتدا رسیدگی محکمه دولت خارجی تحت یک شرط سه گانه آغاز شده باشد؛ ۱- هر دو دعوا باید با موضوع یکسان و بین همان طرفین باشد، ۲- امکان صدور رای توسط محکمه دولت خارجی باید در طی یک مدت معقولی وجود داشته باشد، ۳- اجرا رای صادر شده توسط محکمه دولت خارجی در سوئیس ممکن باشد. خصوصیت اختلاف به موجب بند یک باید به طور دقیق مورد بررسی قرار گیرد. محکمه می‌تواند در مورد بندهای ۲ و ۳ تحلیل خود را به یک پیش‌بینی محدود کند؛ به این صورت که بررسی نماید که آیا اجرای این شروط محتمل است یا نه، ولی پاسخ قاطع به سوال لازم نخواهد بود. در صورت شک و تردید، محکمه می‌تواند فرض نماید که شرایط محقق است، یعنی دادگاه دولت خارجی در زمان مقرر رأیی صادر می‌کند که در سوئیس قابل اجرا خواهد بود^۱ (Oetiker, 2014: 139). بنابراین

² Reform of the Italian system of private international law (in Suppl. ordinary n. 68, to the Official Gazette n. 128, of 3 June 1995).

^۱ قانون فدرال سوئیس در حقوق بین‌الملل خصوصی، در طی مواد ۲۵ الی ۲۷ به وضع مقرراتی در خصوص «شناسایی احکام خارجی» می‌پردازد.

باقری، ۱۳۹۶: ۱۷۵). در این مورد، حقوق ایران نیز به منظور جلوگیری از دادرسی موازی در دعاوی داخلی، ایراد امر مطروحه را صریحاً در ماده ۸۴ ق. آ. د. م پذیرفته است. اما آنچه محور بحث است، پذیرش دکتترین مذکور در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران است. از این رو در این قسمت، پس از بررسی جایگاه دکتترین امر مطروحه و شرایط پذیرش آن در حقوق بین‌الملل خصوصی، در نهایت آثار ایراد امر مطروحه در دعاوی بین‌المللی مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

۴/۱ جایگاه دکتترین امر مطروحه در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران

در حقوق ایران، دولت در روابط بین‌الملل برخلاف دعاوی داخلی، جز در چارچوب کنوانسیون حمل و نقل جاده‌ای که ایران در سال ۱۳۷۶ به آن ملحق گشته است^۱ و برخی موافقت‌نامه دوجانبه که در زمینه معاضدت در امور مدنی و تجاری بین کشور ایران با سایر کشورها منعقد شده است^۲، تمایلی به انصراف از اعمال حاکمیت و عدول از صلاحیت خود به نفع محکمه خارجی ندارد. از این رو، مقنن مقرر داشته است که در روابط بین‌الملل، مطرح بودن همان دعوی در محکمه اجنبی موجب عدم صلاحیت محکمه ایرانی نیست (ماده ۹۷۱ ق. م.).

برخی از علمای علم حقوق در خصوص عدم پذیرش دکتترین امر مطروحه در حقوق بین‌الملل خصوصی، به تصریح ماده ۹۷۱ ق. م. که نزدیک به یک قرن از وضع آن می‌گذرد، دلایل متعددی بیان نموده‌اند که عبارت است از اینکه: اولاً، در دادرسی‌های داخلی، در خصوص تعیین محکمه

می‌تواند در صورتی که تشخیص دهد حکم محکمه خارجی در ایتالیا موثر خواهد بود دادرسی را معلق کند.^۳ به موجب ماده مذکور، در صورتی که یکی از اصحاب دعوی، به ایراد امر مطروحه در یک دعوی بین‌المللی استناد نماید، دادگاه ایتالیا رسیدگی خود را در صورتی متوقف می‌نماید که اولاً، هر دو عوا با موضوع و سبب یکسان و بین همان طرفین باشد. ثانیاً، حکم محکمه خارجی در ایتالیا قابل شناسایی باشد. همچنین دادگاه ایتالیا در دو فرض به درخواست طرفین ذینفع بعد از توقیف، رسیدگی را ادامه می‌دهد؛ نخست هنگامی که محکمه ایتالیا به موجب قانون کشوری که دعوا در آن در حال رسیدگی است، دعوا را در دادگاه صالح خارجی در حال رسیدگی تشخیص دهد، ولی سپس مشخص گردد که محکمه خارجی خود را صالح به رسیدگی ندانسته است. دیگر زمانی است که محکمه ایتالیا در مرحله توقیف دادرسی به جهت ایراد امر مطروحه، حکم محکمه خارجی را قابل شناسایی تشخیص دهد، اما پس از صدور رای توسط محکمه خارجی، مشخص گردد که حکم قابل اجرا و شناسایی در ایتالیا نمی‌باشد.

۴ دکتترین امر مطروحه در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران

در حقوق داخلی کشورها مقرراتی وجود دارد که هرگاه دعوایی در یکی از دادگاه‌های داخلی مطرح باشد، دادگاه داخلی دیگر نمی‌تواند اقدام به اعمال صلاحیت در خصوص همان دعوا نماید (شریعت

^۱ دعوی اولیه نزد آن طرح شده در کشوری که دعوی تازه در آن اقامه می‌شود، قابل اجرا نباشد.

^۲ از جمله این موافقت‌نامه‌ها عبارت است از: موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه جهت معاضدت در پرونده‌های مدنی و جزایی مصوب ۱۳۷۸/۹/۲۰ (بند ۳ ماده ۲۱)؛ موافقت‌نامه معاضدت و روابط قضایی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری قزاقستان مصوب ۱۳۸۴/۷/۲۶ (بند ۳ ماده ۲۱).

^۳ بند ۲ ماده ۳۱ کنوانسیون حمل و نقل جاده‌ای بیان می‌دارد: «در مواردی که نسبت به ادعایی که در بند ۱ این ماده به آن اشاره شد دعوایی در دادگاه یا دیوان صلاحیت‌دار برابر مقررات بند یاد شده مطرح یا در مواردی که نسبت به چنین ادعایی حکمی از طرف دادگاه یا دیوان صالحی صادر شده باشد، دو طرف دعوا نمی‌توانند نسبت به همان ادعا در کشور دیگری دعوی تازه‌ای مطرح کنند، مگر اینکه حکم دادگاه یا دیوانی که

را می‌توان در دعاوی بین‌المللی پذیرفت؛ چراکه اولاً، سوء ظن کلی نسبت به محاکم خارجی خلاف حسن روابط بین‌المللی است. ثانیاً، صدور احکام متناقض نه تنها در سطح داخلی، بلکه در روابط بین‌المللی نیز امری نامطلوب است. ثالثاً، با قبول ایراد امر مطروحه از اتلاف وقت و هزینه اصحاب دعوی و کشوری که مؤخر در رسیدگی است جلوگیری می‌شود (صفایی، ۱۳۹۳: ۲۱۰). رابعاً، دادخواهی حق مسلم هر فرد است و کسی که به دادخواهی نزد محاکم داخلی آمده است نباید بدین بهانه که محکمه کشور خارجی نیز صلاحیت‌دار است از حق دادخواهی محروم شود (شریعت باقری، ۱۳۹۶: ۱۷۴). خامساً، با توجه به مقتضیات جامعه بین‌الملل و گسترش روزافزون روابط تجاری و خصوصی اشخاص، لزوم شناسایی ایراد امر مطروحه به شدت محسوس است (ارفع‌نیا، ۱۳۸۳: ۱۹۹؛ مقصودی، ۱۳۹۱: ۱۰۹). برخی از نویسندگان نیز آورده‌اند که ماده ۹۷۱ ق.م. زمانی تصویب گردید که مبنای فلسفی حقوق بین‌الملل خصوصی حاکمیت دولت‌ها بود، بنابراین درج چنین حکمی در قانون مدنی طبیعی است. ولی امروزه با تحولات فراوان در عرصه‌ی حقوق بین‌الملل خصوصی، بسیاری از نظام‌های حقوقی، نقش حاکمیت اراده را در تعیین صلاحیت بین‌المللی دادگاه‌ها پذیرفته‌اند. همچنین بررسی موافقت‌نامه دوجانبه میان کشور ایران با سایر کشورها نشان می‌دهد که امکان طرح ایراد امر مطروحه در دادگاه ایران وجود دارد (انصاری و کابری، ۱۳۹۸: ۳۱۳-۳۱۶).

این در حالی است که برخی دیگر معتقدند ماده ۹۷۱ ق.م. صرفاً ناظر به قضایایی است که رسیدگی به آن در صلاحیت انحصاری دادگاه ایرانی نباشد. بنابراین در موارد غیر از آن حکمی ندارد و محکمه ایرانی می‌تواند در این قبیل موضوعات که در صلاحیت اختصاصی وی نیست، ایراد سبق طرح دعوا در دادگاه خارجی را مسموع نماید (غمامی و محسنی، ۱۳۹۶: ۱۷۶). این نظر با اطلاق ماده مزبور سازگاری ندارد، بلکه به موجب اطلاق این ماده، در

صالح برای رسیدگی به دعوا مطروحه در بین دو یا چند محکمه، اختلاف توسط دادگاه عالی مرتفع می‌گردد. در حالی که در روابط بین‌الملل، مشکل آن است که قدرت مرکزی وجود ندارد تا اختلاف در اعمال صلاحیت را حل و فصل نماید (Janecková, 2017: 358-359). ثانیاً، صلاحیت قضایی مصداق بارز اعمال حاکمیت توسط دولت‌ها است و به طور طبیعی هیچ دولتی از اعمال حاکمیت خود به نفع دولت دیگر صرف نظر نخواهد کرد (مقصودی، ۱۳۹۱: ۱۰۹). به عبارت دیگر، اصل حق حاکمیت سیاسی کشورها و استقلال آن‌ها اقتضا دارد که دادگاه‌های هر کشور از جمله دادگاه‌های ایران در مقام تعیین صلاحیت خود برای رسیدگی به دعاوی بین‌المللی، فارغ از وجود ربط میان دعوی با نظام قضایی کشور دیگر تنها به بررسی این موضوع بپردازد که آیا جهت ربط میان آن دعوی با نظام قضایی کشور آن‌ها یافت می‌گردد یا نه؛ و در صورت احراز آن به رسیدگی خود ادامه دهد (سلجوقی، ۱۳۹۹: ۴۷۰-۴۷۱)؛ در حالی که انصراف از اعمال صلاحیت به نفع دادگاه خارجی دارای سبق رسیدگی، به معنای اعراض از اعمال حاکمیت به نفع دولت خارجی محسوب می‌شود (مقصودی، ۱۳۹۳: ۶۰۰). ثالثاً، مقنن ممکن است با لحاظ مقتضیات اصل حاکمیت ملی فرض نموده است رسیدگی در دادگاه خارجی ناعادلانه، کند و غیر موثرتر از رسیدگی در دادگاه داخلی است. از این رو، ایراد سبق طرح دعوا را در دعاوی بین‌المللی نپذیرفته است (غمامی و محسنی، ۱۳۹۶: ۱۷۶). رابعاً، در ماده ۹۷۱ مطرح بودن دعوی ناظر به دعوایی است که هنوز مشمول امر مختومه نشده است تا بتواند رافع صلاحیت محکمه ایرانی باشد (پور نوری، ۱۳۸۳: ۸۶). خامساً، در روابط بین‌الملل بر خلاف روابط داخلی، اختلاف آرا اشکالی ایجاد نمی‌کند؛ چراکه رای صادره از دادگاه خارجی در داخل کشور قابلیت اجرایی ندارد. بنابراین نباید از وجود دو رای مخالف لازم‌الاجرا بیم داشت (صفایی، ۱۳۹۳: ۲۰۸).

با این وجود، برخی از حقوقدانان بیان می‌دارند که ایراد راجع به مطرح بودن دعوا در محکمه دیگر

۴٫۲ تبیین شرایط پذیرش دکترین امر مطروحه

پذیرش دکترین امر مطروحه در یک دعوی بین‌المللی مستلزم وجود شرایطی است که برخی از این شرایط مشترک با طرح ایراد در دعوی داخلی است، که البته پژوهش حاضر در پی طرح آن در این قسمت نمی‌باشد؛ چراکه به طور مفصل توسط علمای علم حقوق مورد واکاوی قرار گرفته است. لیکن برخی از این شرایط مختص روابط بین‌الملل است که با توجه به ضرورت‌های پذیرش دکترین امر مطروحه در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران، می‌توان شرایط ذیل را با توجه به رویکرد کشورهای تابع نظام حقوقی رومی- ژرمنی در خصوص موضوع مطروحه، در جهت اصلاح و تعدیل ماده ۹۷۱ ق.م. به مقنن پیشنهاد نمود.

۴٫۲٫۱ عدم صلاحیت انحصاری محکمه ایرانی

رویه قضایی فرانسه زمانی دکترین امر مطروحه را در دعاوی بین‌المللی می‌پذیرد که موضوع اختلاف مورد رسیدگی در صلاحیت انحصاری محکمه فرانسوی نباشد (Regan, 1981: 199).

در حقوق ایران، در خصوص دکترین امر مطروحه در دعاوی بین‌المللی، برخی از نویسندگان بیان می‌دارند که دادگاه ایرانی می‌تواند ایراد سبق طرح دعوا در دادگاه خارجی را در موضوعاتی که در صلاحیت اختصاصی وی نیست، بپذیرد (غمامی و محسنی، ۱۳۹۶: ۱۷۶). مقنن نیز در بند ۶ ماده ۱۶۹ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶، در خصوص یکی از شرایط اجرای احکام خارجی در ایران اشعار می‌دارد: «رسیدگی به موضوع دعوا مطابق قوانین ایران اختصاص به دادگاه‌های ایران نداشته باشد». از این رو، برخی از نویسندگان نیز بیان داشته‌اند که

باید واحد باشند و اگر واحد نیستند، از حیث درجه با یکدیگر مساوی باشند (جهرمی و السان، ۱۳۹۹: ۵۰)؛ ۴- هر دو دعوا در حال رسیدگی باشند؛ ۵- ایراد در «دادگاه مؤخر» مطرح گردد. از این رو، این ایراد باید در دادگاهی صورت پذیرد که دعوی مؤخر در آن اقامه شده است (شمس، ۱۳۹۴: ۴۳۲).

هر موضوعی خواه در صلاحیت انحصاری محکمه ایران باشد یا خیر، ایراد سبق طرح دعوی رافع صلاحیت محکمه ایرانی نیست. البته هر چند در گذشته در حقوق ایران پذیرش دکترین امر مطروحه در دعاوی بین‌المللی به علت اصل حاکمیت ملی، امری غیر ممکن جلوه می‌نمود، اما امروزه احترام متقابل به عمل محکمه خارجی و اجرای عدالت قضایی از طریق جلوگیری از دادرسی موازی که موجب اتلاف وقت و هزینه بر اصحاب دعوا و تحمیل مسئولیت غیر ضروری بر دادگاه‌ها می‌شود اقتضاء می‌کند که دکترین امر مطروحه را در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران مورد پذیرش واقع گردد. این عمل مبتنی بر نظریه نزاکت بین‌المللی است. چراکه هنگامی که دولتی به هر دلیل قائل بر احترام به عمل محکمه دولت خارجی شود، نزاکت بین‌المللی اقتضاء دارد که اصولاً دادگاه‌های آن کشور خارجی نیز به عمل دادگاه‌های آن دولت احترام گذارند. در فرانسه نیز در ابتدا اعتقاد بر عدم پذیرش این دکترین در روابط بین‌الملل داشته‌اند، اما غلبه ضرورت‌ها حقوقی و اقتصادی نشان داد که رویه قضایی فرانسه همچون سایر کشورهای تابع نظام حقوقی رومی- ژرمنی چاره‌ای جز پذیرش آن ندارد، ضرورت‌هایی که امروزه در حقوق ایران نیز غیر قابل چشم‌پوشی است. از این رو، باید از طریق اصلاح و تعدیل ماده ۹۷۱ ق.م. آن را به قواعد و مقررات بین‌المللی نزدیک و هماهنگ ساخت. البته ایجاد تعادل میان اصل حاکمیت ملی و احترام متقابل به عمل محکمه خارجی اقتضاء دارد که پذیرش این دکترین در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران همچون سایر کشورها تحت شرایطی باشد که در قسمت بعد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

^۱ شرایط پذیرش ایراد امر مطروحه در دعاوی داخلی به طور کلی عبارت است از: ۱- بین دو دعوا وحدت باشد، یعنی هر دو دعوا از لحاظ موضوع و سبب یکی باشند و یا اگر یکی نیستند، دعوائی باشد که با ادعای خواهان ارتباط کامل داشته باشد (بهشتی و مردانی، ۱۳۸۹: ۲۵۱؛ متین دفتری، ۱۳۷۸: ۲۱۳)؛ ۲- وحدت اصحاب دعوا؛ ۳- دادگاه‌ها هم‌عرض باشند. بنابراین دادگاه‌ها

است و از سوی دیگر موجب حسن روابط بین‌الملل و احترام به عمل محکمه خارجی می‌گردد.

۴,۲,۲ صدور رای توسط محکمه خارجی در طی یک مدت معقول

امکان صدور رای در طی یک مدت معقول توسط محکمه خارجی را می‌توان یکی از شرایط پذیرش دکتترین امر مطروحه در دعوی بین‌المللی دانست. در حقوق سوئیس، مطابق بند ۱ ماده ۹ قانون فدرال سوئیس در حقوق بین‌الملل خصوصی، مقرر شده است: «... دادگاه سوئیس باید رسیدگی به آن دعوا را به حالت تعلیق در آورد، مشروط بر این که محکمه خارجی در طی مدت معقول رای که قابل شناسایی در سوئیس است را صادر نماید.».

در حقوق ایران، در دعوی داخلی لزومی بر صدور رای توسط محکمه نخست در طی یک مدت معقول وجود ندارد. زیرا همه‌ی دادگاه‌ها از حکومت واحد پیروی می‌کنند و دارای صلاحیت مساوی هستند. اما در دعاوی بین‌المللی، چنین وصفی وجود ندارد. از این رو، برخی از حقوقدانان بیان می‌دارند که در صورت توقیف رسیدگی توسط محکمه ایرانی به جهت دکتترین امر مطروحه، چنانچه در رسیدگی دادگاه خارجی وقفه ایجاد شود و آن وقفه بیش از مدتی باشد که دادگاه ایرانی آن را تعیین نموده است، محکمه ایرانی به درخواست خواهان رسیدگی خود را آغاز می‌نماید (سلجوقی، ۱۳۹۹: ۴۹۹). در واقع توقیف دادرسی با این فرض انجام می‌گیرد که رسیدگی محکمه خارجی تا صدور رای نهایی ادامه می‌یابد و رای در طی مدت معقولی صادر می‌شود. عدم پذیرش چنین شرطی در دعاوی بین‌المللی، چنانچه محکمه خارجی رسیدگی را متوقف یا در رسیدگی و یا صدور رای تأخیر نماید می‌تواند از یک سوء، بر خلاف اصل حاکمیت دولت و استقلال سیستم قضایی تلقی گردد. از سوی دیگر، موجب سوء استفاده یکی از اصحاب دعوا از این دکتترین، با طرح دعاوی متعدد به قصد تأخیر در احقاق حق در دادگاه صلاحیت‌دار و تأمین منافع خود شود. همچنین عدم امکان درخواست رفع توقیف رسیدگی

چنانچه موضوع راجع به صلاحیت انحصاری دادگاه‌های ایران نباشد، طرح ایراد امر مطروحه امکان‌پذیر است (انصاری و کابری، ۱۳۹۸: ۳۱۸). بنابراین عدم صلاحیت اختصاصی محکمه ایرانی در رسیدگی به موضوع دعوا را می‌توان یکی از شرایط پذیرش دکتترین مذکور در روابط بین‌الملل دانست.

البته در قوانین موضوعه ایران به آنچه که در صلاحیت اختصاصی محاکم ایران می‌باشد، تصریح نشده است. با این وجود، آنچه را که مقنن در مواد ۱۲ به بعد قانون آیین دادرسی مدنی بیان می‌دارد؛ مانند دعاوی مربوط به اموال غیرمنقول (ماده ۱۲)، دعاوی راجع به ترکه متوفی (ماده ۲۰) و ... در صلاحیت انحصاری محاکم ایران است (شریعت باقری، ۱۳۹۳: ۱۸۸). از دیدگاه برخی دیگر، منظور دعاوی است که یا طرفین آن بر حسب قاعده‌ی آزادی اراده، توافق بر صلاحیت دادگاه‌های ایران در رسیدگی به اختلاف میان خود نموده‌اند و یا قانون رسیدگی به آن را در صلاحیت محکمه ایرانی شناخته است؛ مانند رسیدگی به دعاوی راجع به اموال غیرمنقول (سلجوقی، ۱۳۹۹: ۵۵۱). برخی از حقوقدانان نیز مصادیق صلاحیت انحصاری محکمه ایرانی را، بندهای سه‌گانه ماده ۹۶۱ ق.م. که در مورد محدودیت‌های تمتع اتباع بیگانه از حقوق مدنی است و یا مواردی که به موجب الحاق ایران به کنوانسیون بین‌المللی دادگاه ایرانی صالح است، دانسته‌اند (غمامی و محسنی، ۱۳۹۶: ۱۷۶). بنابراین با وجود خلاء در نظام حقوقی ایران از حیث عدم وجود مصادیق احصاء شده از موارد صلاحیت انحصاری، به نظر می‌رسد جزء در مواردی که به موجب الحاق ایران به کنوانسیون‌های بین‌المللی و یا وجود موافقت نامه‌های معاضدت قضایی، تنها محکمه ایرانی برای رسیدگی به دعوی صالح می‌باشد، باید محدوده‌ی مصادیق صلاحیت اختصاصی محکمه ایرانی را از حیث موضوع دعوا تنها محدود به برخی از دعاوی، از جمله دعوی مربوط به اموال غیر منقول نمود. چراکه این امر، از یک سوء مطابق با اصل غیر انحصاری بودن صلاحیت محکمه

توسط محکمه ممکن است منجر به استنکاف از احقاق حق گردد.

۴،۲،۳ امکان شناسایی و اجرای حکم دادگاه خارجی

یکی از مسائل مهم حقوقی که در دنیای اقتصادی امروز به علت توسعه روزافزون روابط بین‌الملل مورد توجه است، ضرورت شناسایی و اجرای احکام صادره از محاکم کشورهای خارجی است. با این وجود، به طور سنتی، شناسایی و اجرای احکام محاکم خارجی موضوعی است که منحصراً تابع قوانین ملی هر کشور می‌باشد. در واقع شناسایی و اجرای احکام خارجی، تحت تأثیر دو دکتین «حاکمیت» و «رفتار متقابل» است. از یک سو، اصل حاکمیت ایجاب می‌نماید که یک محکمه خارجی نتواند حکمی صادر نماید که در قلمرو حاکمیت دولت دیگر موثر باشد؛ از سوی دیگر، یک سیستم حقوق ملی باید احکام دادگاه‌های خارجی را اجرا نماید، در صورتی که انتظار دارد از امتیاز مشابه‌ای برای احکام دادگاه‌های خود برخوردار باشد که این عمل به اصل «احترام (رفتار متقابل)»^۱ معروف است (Regan, 1981: 153). البته اصل احترام متقابل صرفاً یک امتیاز سیاسی است و برای کشور اعطاءکننده ایجاد تعهد نمی‌کند.

در حقوق ایران، در قوانین حاکم بر دعاوی مدنی و تجاری، رفتار متقابل دولت خارجی در چند مورد، از جمله بند سوم ماده ۱۲۹۵ قانون مدنی، بند اول ماده ۱۶۹ قانون اجرای احکام مدنی و ماده ۲۹۳ قانون آیین دادرسی مدنی به عنوان شرط قرار گرفته است. مطابق بند ۱ ماده ۱۶۹ ق.ا.ا.م. رفتار متقابل در شناسایی و اجرای احکام خارجی می‌تواند به دلیل قانون داخلی یا عهدنامه و یا معامله‌ی متقابل باشد. بنابراین گاهی ممکن است دادگاه‌های یک کشور صرفاً بر پایه معامله متقابل، احکام محاکم خارجی را اجرا نمایند. مبنای این عمل، نظریه «نزاکت بین‌المللی» است. چراکه هنگامی که دولتی به هر دلیل احکام محاکم دولت خارجی را قابل اجرا بداند،

نزاکت بین‌المللی ایجاب می‌کند که محاکم آن کشور خارجی نیز احکام دادگاه‌های آن دولت را اصولاً اجرا نمایند (شریعت باقری، ۱۳۹۶: ۱۸۴). از این رو مقنن کمترین درجه از وجود رفتار متقابل را شرط شناسایی و اجرای حکم خارجی قرار داده است. بنابراین همین که کشور خارجی به عنوان یک اصل و به صرف ایرانی بودن از شناسایی حکم صادره از دادگاه‌های ایران امتناع نکند، برای تحقق شرط کافی است (ایزائلو و جباری‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۰۳). علاوه بر این، مقنن شرایط و موانع اجرای احکام خارجی را در طی ۸ بند در ماده ۱۶۹ ق.ا.ا.م. تنظیم نموده است که به موجب آن، از یک سو اجرای احکام خارجی مستلزم وجود شرایطی است، از جمله آن که: اولاً، حکم از نظر دادگاه صادرکننده قطعی و لازم‌الاجرا باشد؛ ثانیاً، حکم به علت قانونی از اعتبار نیفتاده باشد؛ ثالثاً، دستور اجرای حکم از سوی مقامات صلاحیت‌دار کشور صادرکننده حکم صادر شده باشد؛ رابعاً، حکم از دادگاه صلاحیت‌دار صادر گردد که طبق ماده ۹۷۱ قانون مدنی، برای تشخیص صلاحیت محکمه خارجی قاضی ایرانی باید به قواعد صلاحیت بین‌المللی محکمه خارجی رجوع نماید. از سوی دیگر، موانع اجرای احکام خارجی عبارت است از اینکه: اولاً، مفاد حکم خلاف قوانین مربوط به نظم عمومی یا اخلاق حسنه نباشد؛ ثانیاً، رسیدگی اختصاص به محکمه ایرانی نداشته باشد؛ ثالثاً، از دادگاه ایران حکم مخالف حکم محکمه خارجی صادر نشده باشد. با این وجود، بحثی از دکتین امر مطروحه در شناسایی و اجرای احکام خارجی نشده است.

ایراد امر مطروحه یک شکل پیشگیرانه از هماهنگی میان صلاحیت کشورهای مختلف است و هدف آن تکمیل شکل سنتی‌تر همکاری است که در هنگام شناسایی و اجرای احکام خارجی انجام می‌گیرد و اعمال قواعد امر مطروحه می‌تواند شناسایی و اجرای احکام خارجی را تسهیل نماید (مقصودی، ۱۳۹۳: ۵۸۴).

¹ Comity

جلسه می‌نگارد. ولی در صورت وارد دانستن ایراد، با جمع مواد ۸۴ (بند ۲)، ۸۹ و ۱۰۳ ق.آ.د.م، در صورتی که دعوا در همان شعبه در دست رسیدگی است، باید قرار رسیدگی توامان صادر و به تمامی آن‌ها یکجا رسیدگی نماید (حیاتی، ۱۳۹۴: ۱۸). چنانچه در دو یا چند شعبه‌ی مختلف باشد، مقام ارجاع مشخص می‌نماید که کدام یک از این دو یا چند شعبه باید به دعوا رسیدگی کند. به این صورت که شعبه‌ای که پرونده از آن گرفته می‌شود باید قرار امتناع از رسیدگی صادر کند و شعبه‌ای که به تمام دعاوی یکجا رسیدگی می‌کند، باید قرار رسیدگی توامان صادر نماید (جهرمی و السان، ۱۳۹۹: ۴۹). این فرض در حالتی که دعوا در دو دادگاه هم‌عرض نیز در حال رسیدگی است، صدق می‌نماید.

در صورت پذیرش دکتترین امر مطروحه در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران، تکلیف دادگاه در صورت طرح چنین ایرادی چیست؟ آیا راه حل پیش‌بینی شده در قانون آیین دادرسی مدنی را که مقرر می‌دارد «... هر گاه دعوا در دادگاه دیگری تحت رسیدگی باشد، از رسیدگی به دعوا خودداری کرده، پرونده را به دادگاهی که دعوا در آن مطرح است می‌فرستد...» می‌توان در دعاوی بین‌المللی نیز اعمال نمود؟ و یا با توجه به جنبه بین‌المللی دعوا باید قرار رد دعوا صادر کرد؟

در دعاوی بین‌المللی در صورت حصول شرایط دکتترین امر مطروحه، از ضمانت اجرای صدور «قرار رد دعوا» کمتر استفاده می‌شود؛ چراکه اولاً، دعاوی مطروحه در یک حوزه‌ی صلاحیت‌دار را به طور کلی نابود می‌سازد؛ ثانیاً، موعد زمانی قابلیت طرح دعوی را از بین می‌برد و ممکن است به دلایلی از قبیل مرور زمان، موجب تضییع کامل حقوق خواهان شود (مقصودی، ۱۳۹۳: ۵۸۶). در حقوق ایران نیز صدور

بررسی حقوق بین‌الملل خصوصی کشورهای تابع نظام حقوقی رومی- ژرمنی نشان داد که یکی از شرایط پذیرش دکتترین امر مطروحه در روابط بین‌الملل آن است که حکم محکمه خارجی در آن کشور قابلیت شناسایی و اجرا داشته باشد. بنابراین در صورتی که حکم خارجی واجد شرط مذکور نباشد، به جهت عدم قابلیت اجرا مانع رسیدگی محکمه صالح داخلی نخواهد بود؛ چراکه پذیرش ایراد مذکور در چنین حالتی، بر خلاف اصل حاکمیت دولت در اعمال صلاحیت است و از سوی دیگر، ممکن است سبب محروم شدن اصحاب دعوا از احقاق حق خود و یا ابزاری برای تقلب در خصوص صلاحیت محاکم گردد.

در حقوق ایران، پذیرش دکتترین امر مطروحه در روابط بین‌الملل باید منوط بر قابلیت شناسایی حکم صادره از محکمه خارجی در ایران باشد. در این مورد محکمه ایرانی می‌تواند تحلیل خود را به یک پیش‌بینی محدود کند و در صورت شبهه فرض نماید که دادگاه دولت خارجی رأیی صادر خواهد کرد که در ایران قابل شناسایی است. البته مقنن در ماده ۹۷۲ ق.م.ا، به عنوان یک قاعده کلی مقرر می‌دارد که احکام صادره از دادگاه‌های خارجی قابل اجرا نیست، مگر اینکه مطابق قوانین ایران باشد و این امر را به تشخیص قاضی محکمه وا می‌گذارد. با این وجود، در صورتی که بعد توقیف دادرسی به جهت پذیرش دکتترین امر مطروحه مشخص گردد که رای صادره در حقوق ایران قابلیت اجرا ندارد، محکمه باید به درخواست هر یک از طرفین به جهت جلوگیری از استتکاف حق، به رسیدگی خود ادامه دهد.

۴.۳ آثار دکتترین امر مطروحه

ایراد امر مطروحه، دادگاه را مکلف به رسیدگی و اتخاذ تصمیم می‌نماید. در دعاوی داخلی، چنانچه دادگاه ایراد امر مطروحه را به علت عدم حصول شرایط وارد نداند، این تصمیم را صرفاً در صورت

خارج را نمی‌توان در ایران اجرا نمود مگر این که مطابق قوانین ایران امر به اجراء آن‌ها صادر شده باشد.»

^۱ مقنن در ماده ۹۷۲ ق.م.ا آورده است: «احکام صادره از محاکم خارجه و همچنین اسناد رسمی لازم‌الاجراء تنظیم شده در

وجود شرایطی به محکمه ایرانی اجازه خواهد داد، دعوی را به نفع دادرسی موازی در کشور خارجی توقیف کند تا از دادرسی غیر ضروری جلوگیری نماید.

۵ نتیجه‌گیری

در نظام‌های حقوقی اغلب کشورهای رومی-ژرمنی به منظور جلوگیری از دادرسی موازی که اجرای عدالت را با تهدید جدی روبه‌رو می‌سازد، دکترین امر مطروحه پیش‌بینی شده است. در دکترین مذکور برخلاف دکترین دادگاه نامناسب، معیار «زمان رسیدگی» است که این امر منتج به افزایش قابلیت پیش‌بینی و کارایی دادگاه‌ها می‌گردد.

حقوق ایران، در دعاوی داخلی به موجب بند ۲ ماده ۸۴ ق.آ.د.م.، دکترین امر مطروحه را به تبعیت از حقوق فرانسه پذیرفته است. لیکن در روابط بین‌الملل، به صراحت ماده ۹۷۱ ق.م. که نزدیک به یک قرن از وضع آن می‌گذرد، مطرح بودن همان دعوی در محکمه خارجی را موجب عدم صلاحیت محکمه ایرانی ندانسته است. به نظر می‌رسد هر چند در گذشته در حقوق ایران پذیرش دکترین امر مطروحه در دعاوی بین‌المللی به علت اصل حاکمیت ملی و استقلال آن‌ها، امری خلاف مصلحت جلوه می‌نمود، اما امروزه احترام متقابل به عمل محکمه خارجی و اجرای عدالت از طریق جلوگیری از دادرسی موازی که موجب اتلاف وقت و هزینه بر طرفین و تحمیل مسئولیت غیر ضروری بر محاکم می‌شود، پذیرش این دکترین را در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران اجتناب ناپذیر کرده است.

در فرانسه در ابتدا اعتقاد بر عدم پذیرش این دکترین در روابط بین‌الملل بوده است، اما غلبه ضرورت‌های حقوقی و اقتصادی نشان داد که رویه قضایی فرانسه همچون حقوق سوئیس و ایتالیا چاره‌ای جز پذیرش آن ندارد، ضرورت‌هایی که امروزه

قرار رد دعوا به عنوان ضمانت اجرای دکترین امر مطروحه در هیچ فرضی پذیرفته نشده است.

در خصوص استفاده از ضمانت اجرای پیش‌بینی شده در ماده ۸۹ ق.آ.د.م.، آن بخش که آورده است پرونده به دادگاه دارای سبق ارجاع فرستاده می‌شود، در دعاوی بین‌المللی قابل اعمال نیست؛ چراکه انتقال و ادغام دعاوی متعدد به طور معمول فقط در داخل یک حوزه صلاحیت، یعنی حوزه‌های قضایی واقع در یک کشور قابلیت استفاده دارد (مقصودی، ۱۳۹۳: ۵۸۵). اما با توجه به قسمت «از رسیدگی به دعوا خودداری کرده» می‌توان چنین استنتاج نمود که در صورت حصول شرایط، محکمه ایرانی می‌تواند رسیدگی خود را متوقف نماید و پس از صدور حکم از محکمه خارجی یا ایجاد وقفه در رسیدگی آن محکمه، بیش از مدتی که دادگاه آن را تعیین نموده است، رسیدگی را به درخواست خواهان آغاز کند (سلجوقی، ۱۳۹۹: ۴۹۸).

ماحصل این استدلال آن است که در فرض مذکور محکمه ایرانی باید «قرار توقیف دادرسی» را برای طی یک مدت معقولی که امکان صدور حکم از محکمه خارجی وجود دارد، صادر نماید. حال در صورتی که حکم قابل اجرا توسط محکمه خارجی صادر شود، محکمه ایرانی به استناد اعتبار امر مختومه، «قرار رد دعوا» را صادر می‌نماید.^۱ در غیر اینصورت، به درخواست هر یک از طرفین، محکمه ایرانی رسیدگی را آغاز نموده و اقدام به صدور رای مقتضی می‌نماید. این حکم در فرض کشف عدم صلاحیت محکمه خارجی در رسیدگی به دعوا نیز جاری خواهد بود. این رویکرد در حقوق بین‌الملل خصوصی کشورهای تابع نظام حقوقی رومی-ژرمنی، از جمله قانون اصلاح سیستم ایتالیایی حقوق بین‌الملل خصوصی (ماده ۷) و قانون فدرال سوئیس در حقوق بین‌الملل خصوصی (ماده ۹)، مورد پذیرش واقع شده است. بنابراین دکترین امر مطروحه تحت

^۱ به نظر می‌رسد پذیرش ایراد امر مطروحه در حقوق بین الملل خصوصی، بستر را برای پذیرش ایراد امر مختومه نیز فراهم می‌سازد.

و تحت رسیدگی باشد و یا اگر همان دعوا نیست، دعوایی باشد که با ادعای خواهان ارتباط کامل دارد، محکمه ایرانی باید رسیدگی را متوقف نماید، مشروط بر اینکه رسیدگی به موضوع در صلاحیت انحصاری دادگاه ایران نباشد و محکمه خارجی حکم قابل شناسایی و اجرا را در طی یک مدت معقول صادر نماید. ۱- چنانچه پس از توقیف، محکمه خارجی صلاحیت خود را رد نماید یا حکم خارجی به موجب قانون ایران قابل اجرا و شناسایی نباشد، رسیدگی به درخواست هر یک از طرفین ادامه می یابد. ۲- در صورت صدور حکم قابل اجرا و شناسایی از محکمه خارجی، محکمه داخلی باید قرار رد دعوا صادر کند.».

Reference

- Ansari, A. & Kabri, M. M. (2019). Lis pendens in private international lawsuits with a view to Iranian law, *Journal of Private Law*, 2(16), 301 – 321. (In Persian)
- Arfa Nia, B. (2004). *Private International Law*, Tehran: publications. (In Persian)
- Baker & McKenzie. (2010). *The Baker & McKenzie International Arbitration Yearbook 2009*. Russia, Волтерс Клувер.
- Beheshti, M. J. & Mardani, N. (2010). *Civil Procedure*, Tehran: Mizan publications. (In Persian)
- Bickel, A. M. (1949). Doctrine of Forum Non- Conveniens as Applied in the Federal Courts in Matters of Admiralty. *Cornell law Review*, vol 35 (2), 12-47.
- Braunreuther, J. G. (1978). Forum Non-Conveniens Invoked Sua Sponte by a Court of Limited Jurisdiction. *St. John's Law Review*, Vol 52 (4), 637-642.

در حقوق ایران نیز مطرح شده است. از این رو، باید از طریق اصلاح و تعدیل ماده ۹۷۱ ق.م آن را به مقتضیات بین‌المللی نزدیک و هماهنگ ساخت. البته ایجاد تعادل میان اصل حاکمیت ملی و احترام متقابل به عمل محکمه خارجی اقتضاء دارد که شناسایی این دکتین در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران همچون سایر حقوق کشورهای رومی- ژرمنی تحت شرایطی باشد. از این رو پیشنهاد می‌گردد، مقنن با حذف قسمت دوم از ماده ۹۷۱ ق.م، در اصلاح بعدی قانون آیین دادرسی مدنی در طی یک ماده مقرر دارد: «در صورتی که دعوا بین همان اشخاص در دادگاه کشور دیگری، سابقاً اقامه شده

- Calamita, N. J. (2006). Rethinking Comity: Towards a Coherent Treatment of International Parallel Proceedings. *U. Pa. J. Int'l Econ. L.*, Vol 27(3), 601-680.
- Castel, J. G. (1957). *Jurisdiction and Money Judgments Rendered Abroad*. Anglo-American and French Practice Compared. *McGill LJ*, Vol. 4, 152- 203.
- Cuniberti, G. (2007). Article 15 of the Civil Code is No Longer a Bar to the Recognition of Foreign Judgments in France. Available at: <https://conflictoflaws.net>. Last visited 2021/7/17.
- Fawcett, J. J. (1995). *Declining Jurisdiction in Private International Law: Reports to the XIVth Congress of the International Academy of Comparative Law*, Athens, August 1994 (Vol. 14). Oxford University Press.
- Ghamami, M. & Mohseni, H. (2017). *Transnational Civil Procedure*, Tehran: Publication of a joint stock company. (In Persian)

- Giardina, A. (1996). Italy: law Reforming the Italian System of Private international law. *International Legal Materials*, Vol 35(3), 760-782.
- Hayati, A. (2015). *Civil Procedure*, Tehran: Mizan publications. (In Persian)
- Izanlou, M., Jabarizadeh, R. (2018). Reciprocity as a condition for the execution of foreign judgments: A study in the private international law of Iran and the United States, *Journal of Legal Research*, No. 88, 85-108. (In Persian)
- Janecková, P. (2017). Lis Pendens as the Solution of Jurisdictional Conflicts. *Humanities and Social Sciences Review*. 07 (01), 357-362.
- Janecková, P. (2017). Lis Pendens before national and arbitration courts. *International Journal of Multidisciplinary Thought*. 06 (01), 291-299.
- Li, S. (2020). Lis Pendens or Forum Non-Conveniens: Balance between Stability and Flexibility. *NYUJ Int'l L. & Pol.*, Vol 52, 967- 974.
- Matin Daftari, A. (1999). *Civil Procedure*, Tehran: Mizan publications. (In Persian)
- Maghsoudi, R. (2012). Obstacles to the exercise of jurisdiction in private international law, *Journal of Private Law*, 1(9), 97 – 126. (In Persian)
- Maghsoudi, R. (2014). Parallel litigation in international litigation, *Comparative Law Studies*, 2(5), 581 – 602. (In Persian)
- McLachlan, C. (2009). Lis pendens in international litigation. Leiden/Boston, Martinus Nijhoff Publishers.
- Oetiker, C. (2014). The Principle of Lis Pendens in International Arbitration: The Swiss Decision in *Fomento v. Colon*. *Arbitration International*, vol 18(2), 137-145.
- Pailli, G. (2013). Lis Alibi Pendens within Europe: Is There a Way Out of the 'First in Time' Rule. 1-9. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=227657>.
- Poor N, M. (2004). Identify and enforce foreign court rulings in Iran, *Journal of the Bar Association*, Number 186-187, 78-97. (In Persian)
- Reed, A. (2000). To Be or Not to Be: The Forum Non-Conveniens Performance Acted Out on Anglo-American Courtroom Stages. *Ga. J. Int'l & Comp. L.*, Vol 29, 31-126.
- Regan, J. C. (1981). The Enforcement of Foreign Judgments in France under the Nouveau Code de Procédure Civile. *BC Int'l & Comp. L. Rev.*, Vol 4, 149-202.
- Russo, A., & Rains, R. E. (1999). The Reform of the Italian System of Private International Law with Particular Regard to Domestic Relations Issues. *NCJ Int'l L. & Com. Reg.*, Vol 25(2), 271-334.
- Safaei, H. (2014). *Private International Law*, Tehran: Mizan publications. (In Persian)
- Saljuqi, M. (2020). *Private International Law*, Tehran: Mizan publications. (In Persian)

Shams, A. (2015), Civil Procedure, Tehran: Derak publications. (In Persian)

Shariat Bagheri, M. J. (2017). Private International Law, Tehran: Mizan publications. (In Persian)

Walker, J. (2001). Parallel Proceedings Converging Views: The Westec Appeal. Canadian Yearbook of

International Law/Annuaire canadien de droit international, Vol 38, 155-188.

Zhenjie, H. (2001). Forum Non-Conveniens: An Unjustified Doctrine. Netherlands International Law Review, 48 (2), 143-169.